

KANAYON AY KANKANAN
(Daily Conversation)

A Phrase Book for Bauko Kankanaey

compiled by
Romeo Palod

Summer Institute of Linguistics, Inc.

Translators

1976

Publishers

1176-25

Printed in the Philippines

Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

The purpose of this book is to help speakers of Bauko Kankanaey communicate with speakers of Pilipino, Ilocano and English.

Useful phrases are given in four languages. They are grouped by topics but are not dialogues. Translations are not literal. We tried to make them right for the situation.

The phrases were compiled with the assistance of members of the Summer Institute of Linguistics during a Writing Workshop held in Bagabag, Nueva Vizcaya during November-December, 1976.

I am grateful to Mr. Rodolfo Barlaan and Mr. Perry Macabuhay for supplying the Pilipino versions and to Miss Helen Madrid and Mrs. Patricia Macabuhay for the Ilocano. All are field workers of the Translators Committee of the Philippines.

Romeo Palad
Mabaay, Bauko, Mt. Province

Nan Naiholat Ihna

1.	Kali Hin	2
2.	Pangit-ek	4
3.	Kanayon ay Ikalkali	6
4.	Panggep Han Men-samoan	12
5.	Pamilya	14
6.	Toton-od	16
7.	Panggep Han Jakit	20
8.	Paltin di Awak	22
9.	Panagkali	26
10.	Panagholat	28
11.	Pinnangan	32
12.	Natnateng/Protas	34
13.	Mentawal-Menlaka	36
14.	Panagbiyahi	40
15.	Nan Omeyan	44
16.	Nan Timpo	46
17.	Damdamag ed Siyodad	48
18.	Kalkali Hin Inkwlaan	52
19.	Nan Menkadap, Mentayaw ya Mendan	54
20.	Olah ya Timpo	58
21.	Kaagawan ya Labi	60
22.	Bilang	64
23.	Hiping	66

Kali Hin Menhib-atan ya Menhiyanan.

Han Danan

1. Nalpowam?
2. Omeyam?
3. Omeyak hidi.
4. Omeyak han kad-an yo.

Han Baey

1. Apo.
2. Immali ka oppay?
3. Honggep ka.
4. Omon-onaak.
5. Homa-aak.
6. En takot.

1. Naggappuam?
2. Papanam?
3. Idiay.
4. Mapanak idiay ayanyo.

1. Apo.
2. Dakayo gayam!
3. Umuli kayo.
Sumrek kayo.
4. Umun-unaakon.
5. Agawidakon.
6. Intayon.

1. Saan kayo nanggaling.
2. Saan kayo pupunta.
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uwi na ako.
6. Tayo na.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. You come.
3. Come on up.
Come inside.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now.

Pangit-ek

1. Napintah han anak mo.
2. Han te-an yo et agyod.
3. Laydek hina tay natalna.
4. Alihto ka ay men-oto.
5. Naimah han kinan tako.
6. Alihto ka ay men-inglih.
7. Litalatoek hik-a?
8. Eggayak ingagala.
- 9.

1. Nagpintas ti anakyon.
Nakaluklukmeg!
2. Napintas ti lugaryo.
3. Kayatko ditoy ta natalna.
4. Naglaingka nga agluto.
5. Nagimas ti kinnan tayo.
6. Naglaingka nga aginglis.
7. Mabalin nga litratuen kayo?
8. Despensarem ta diak inggagara.
9. Agyamanak.

1. Maganda ang iyong anak.
Napakalusog.	1. Your child is beautiful.
So healthy.
2. Magandang tirahan ang iyong
lugar.	2. Your place is a nice place
to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na
lugar.	3. I like it here; it's a
peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaingiyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng
Ingles.	6. You are an expert at speaking
English.
7. Maaari ba kitang kunan ng
larawan.	7. May I take your picture?
8. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi
ko po sinasadya.	8. Sorry, it wasn't intentional.
9. Salamat po.	9. Thank you.

Kanayon ay Ikalkali

1. Adiyak ammo.	1. Diak ammo.
2. Olay adi.	2. Bay-amon.
3. Oway ka.	3. Adda kenka.
4. Hapowek.	4. Siakton.
5. Omeyaket.	5. Mapanakanon.
6. Omali ka ehna.	6. Umayka man ditoy.
7. Menlakowak hi kokakóla.	7. Ikkannak man iti coke.
8. Loktam han lowangan.	8. Ilukatmo man ta ridaw.
9. Embam han tawa.	9. Irikepmo ta tawa.
10. Menpangaheed ka.	10. Mabiit laeng.
11. Makeali ka.	11. Makikuyugka kaniak.
12. Hino han ib-am?	12. Asino dayta kadduam?
13. Ay tinongom han <u>mayor</u> hidi?	13. Am-ammom ti mayor ti dayta a lugar?
14. Tinongok mo ilak.	14. Ammok no makitak.
15. Hino han ngadana?	15. Ania ti naganna?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Nevermind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng 'coke'.	7. Bring me a Coke.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window.
10. Sandali lang.	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16.	Nalinglingak.	16.	Diak malagipen./Nalipatakon.
17.	Adiyak tinongo.	17.	Diak maawatan.
18.	Hino na?	18.	Ania daytoy?
19.	Hino ha?	19.	Ania dayta?
20.	Hino di?	20.	Ania daydiay?
21.	Agin lapih hina?	21.	Akin lapis dayta?
22.	Eg-ana?
Hino?
Agin oka?	22.	Kaano?
Asino?
Akinkukua?
23.	Into?
Apay?
Iyatna?	23.	Adinno?
Apay?
Kasano?
24.	Apay ngay?	24.	Apay nga saan.
25.	Hino di?	25.	Pangngaasim ta ulitemman.
26.	Mangib-a ka kod.	26.	Mabalin nga kuyugennak?
27.	Way hoplim.	27.	Adda sinsilyem?
28.	Mendaldalanak.	28.	Sige. Agap-apuraak ngamin.

16.	Hindi ko matandsan.
Nakalimutan ko na.	16.	I don't remember./I have
forgotten.
17.	Hindi ko maunawaan.	17.	I do not understand.
18.	Ano ito?	18.	What is this?
19.	Ano iyan?	19.	What is that?
20.	Ano iyon?	20.	What is that yonder?
21.	Kaninong lapis iyan?	21.	Whose pencil is that?
22.	Kailan?
Sino?
Kanino?	22.	When?
Who?
Whose?
23.	Saan?
Bakit?
Papaano?	23.	Where?
Why?
How?
24.	Bakit hindi?	24.	Why not?
25.	Pakiulit mo nga ang iyong
sinabi?	25.	Please repeat what you said.
26.	Maaari bang samahan mo ako?	26.	Would you please accompany me?
27.	May barya ka ba?	27.	Do you have small change?
28.	Nagmamadali ako!	28.	I'm in a hurry.

Panggep Han Men-aamoan

Pamilya

Toton-od

Panggep Han Men-aamoan

1. Into han ilim?	1. Taga-ano ka a sigud?
2. Into han menteteam idwani?	2. Paggigianam itan?
3. Into han nalpowam?	3. Naggappuam itan?
4. Hino han ibagam?	4. Ania ti mabalin nga maipaav-
kenka?
5. Immaliyak ay makiay-ayam?	5. Agpassiarak laeng.
6. Ay kaal-alim?	6. Kasangsangpetmo?
7. Wen, kalkalpok ed Baguio ed
kobaban.	7. Wen, kasangsangpetko laeng
idi kalman a naggapu idiy
Baguio.

1. Taga saan po ba kayong talaga?
2. Saan kayo nakitira ngayon?
3. Saan kayo galing ngayon?
4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo.
5. Dumadalaw lang ako.
6. Kararating mo lang ba?
7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Baguio.

1. Where are you from originally?
2. Where are you staying now?
3. Where did you just come from?
4. What can I do for you?
5. I just came to visit.
6. Have you just arrived?
7. Yes, I came just yesterday from Baguio.

Pamilya

1. Matmatago pay laeng hi amam?
 2. Wen, ngem natey hi ina ed taw-en.
 3. Kaat kayo ay hintoton-od?
 4. Wao kami.
 5. Ay hik-a han inaona?
 6. Baken, bak-en han inaodi.
 7. Kaatna han taw-en mo?
 8. Ay way ahawam?
 9. Ay way anak mo?
 10. Wada han lima.
 11. Daway babai ken toloy lalaki.
1. Sibibiag pay laeng dagiti nagannak kenka?
 2. Sibibiag pay laeng ni Tatang, ngem ni Nanang ket natay idi napalabas a tawen.
 3. Mano kayo nga agkakabsat?
 4. Walo kami amin.
 5. Sika ti inauna?
 6. Saan, siak ti inaudi.
 7. Mano ti tawenmo?
 8. Adda asawamon?
 9. Adda annakmon?
 10. Wen, adda liman.
 11. Dua ti babbai ken tallo ti lallaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.
3. Ilan kayong magkakapatid?
4. Walo kaming magkakapatid.
5. Kayo ba ang panganay?
6. Hindi, ako ang bunso.
7. Ilan taon na kayo?
8. May asawa ba kayo?
9. May mga anak na ba kayo?
10. Oo, mayroon na akong limang anak.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.

1. Is your father still living?
2. Yes, but my mother died last year.
3. How many brothers and sisters do you have?
4. There are eight children in our family.
5. Are you the eldest?
6. No, I am the youngest.
7. How old are you?
8. Do you have a wife?
9. Do you have children?
10. Yes, I have five children.
11. Two are girls and three are boys.

Toton-od

ama	ama	ama	father
ina	ina	ina	mother
anak	anak	anak	offspring
anak	anak	anak	son/daughter
ahawa	asawa	asawa	husband
ahawa	asawa	asawa	wife
balo	balo	balo	widower/widow
al-alem	kaayan-ayat	nobyá	fiancee
ton-od	kabsat	kapatid	brother/sister
iyogtan	ub-ubing	bunso	younger
iyon-a	in-inauna	panganay	older
apong	apo	nuno	grandparent
apo	apoko	apo	grandchild
alitao/ikit	uliteg/ikit/anti	tiyuhin/tiyahin	uncle/aunt
kaanakan	kaanakan	pamangkin	nephew/niece
kahinhin	kasinsin	pinsan	cousin

katogangan	katugangan	biyanan	parent-in-law
kahaod	kayong	bayaw	brother-in-law
aydo	ipag	hipag	sister-in-law
inapo	manugang	manugang	son/daughter-in-law
toton-od	kabagyan	(mga) kamag-anak	relative(s)
kailian	kailian	kababayan	townmate
gayyem	gayyem	kaibigan	friend
kaibaw	kabusor	kaaway	enemy
ipogaw	tao	tao	person
lalaki	lalaki	lalaki	male
babai	babai	babae	female
enga	ubing	bata	child
babalo	baro	binata	young man (unmarried)
babahang	balasang	dalaga	young woman (unmarried)
am-ama/in-ina	lallakay/ babbaket	matandang lalaki/babae	old man/woman

Panggep Han Sakit

Paltin di Awak

Panggep Han Hakit

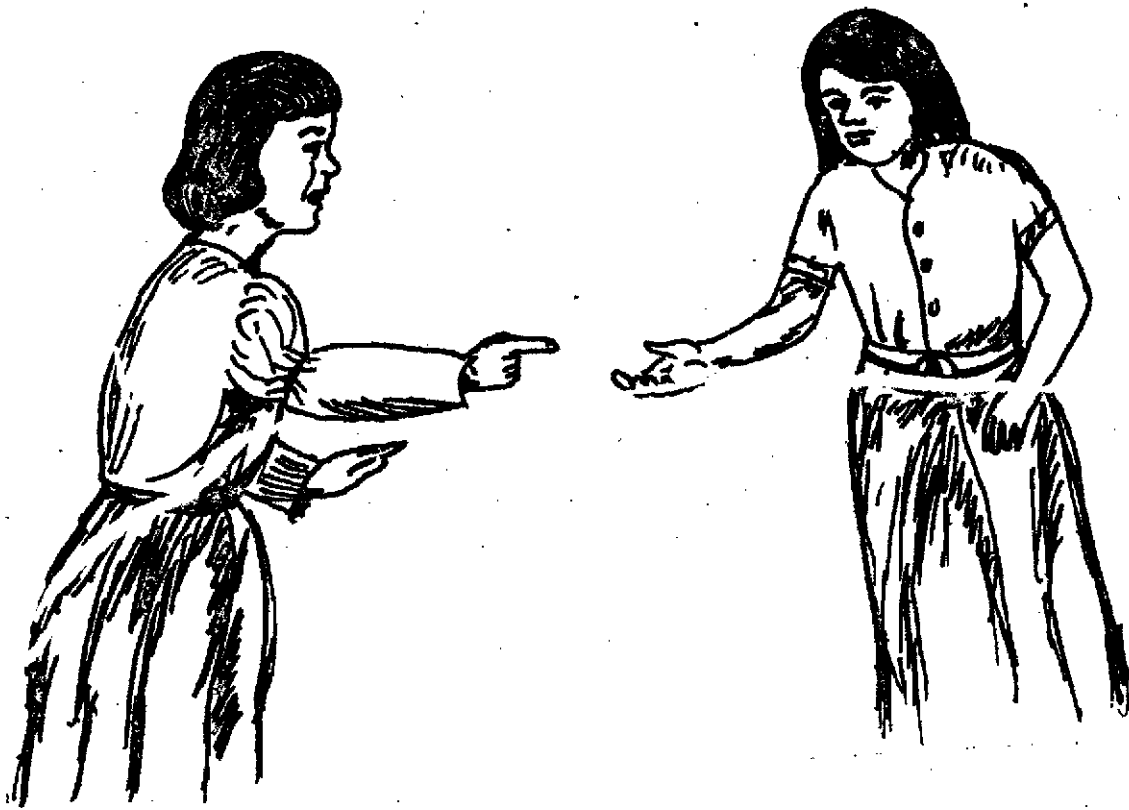
1. Tektéken han liknana.
 2. Menhakit.
 3. Omey ka ken doktol.
 4. Kad-an doktol?
 5. Hino han liknam?
 6. Men-odood han toktok ko.
 7. Immotaak ed nalabi.
 8. Maul-olawak danak menpodot.
 9. Ay menmalalyaak?
 10. Indiksiyonek hik-a?
 11. Tomalemna ay binigat han alas dosi.
1. Madi ti rikriknaena.
 2. Masakit.
 3. Agpakitaka iti doktor.
 4. Ayan ti doktor?
 5. Ania ti rikriknaem?
 6. Nasakit ti ulok.
 7. Nagsarwaak idi rabii.
 8. Maululawak ken aggurgurigoro?
 9. Addan sa malariak.
 10. Indiksonianan daka.
 11. Tomarem daytoy agas kada tumenga ti aldaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.
 2. Siya ay may sakit.
 3. Pumunta ka sa manggagamot.
 4. Saan ako tatawag ng manggagamot.
 5. Ano ang iyong nararamdaman?
 6. Masakit ang aking ulo.
 7. Nagsuka ako kagabi.
 8. Nahihilo ako at may lagnat.
 9. May malaria yata ako.
 10. Iiniksiyunan kita.
 11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.
1. He doesn't feel well.
 2. He is sick.
 3. Go to the doctor.
 4. Where can I find a doctor?
 5. Tell me how you feel.
 6. I have a headache.
 7. I vomited last night.
 8. I feel dizzy and have a fever.
 9. I think I have malaria.
 10. I will give you a shot.
 11. Take this medicine every day at noon.

Paltin di Awak

ima	takkiag	bisig	arm
edeg	likud	likod	back
awak	bagi	katawan	body
tong-a	tulang	buto	bone
padanga	timid	baba	chin
pagaew	barukong	dibdib	chest
inga	lapayag	tainga	ear
hiko	siko	siko	elbow
mata	mata	mata	eye
patang	rupa	mukha	face
ledeng	ramay	daliri	finger
hiki	saka	paa	feet
kitong	muging	noo	forehead
toktok	buok	buhok	hair (head)
ima	ima	kamay	hand
poho	puso	puso	heart
pagolong	tumeng	tuhod	knee

opo	luppo	hita	leg, upper
botoy	gurong	binti	leg, lower
atey	dalem	atay	liver
topek	ngiwat	bibig	mouth
koko	kuko	kuko	nail
bagang	tengnged	leeg	neck
eng	agong	ilong	nose
tadlang	paragpag	tadyang	rib
poke	abaga	balikat	shoulder
egeh	tiyan	tiyan	stomach
bab-a	ngipen	ngipin	teeth
alokook	karabukob	lalamunan	throat
palpal-ama	tangan	hinlalaki	thumb
ledeng	tangan ti saka	daliri ng paa	toe
dila	dila	dila	tongue

Panagkali

Panagholat

Panagkali

1. Tinongom han Tagalog?
 2. Maawatak hi atik ngem adiyak maikali.
 3. Maikalik hi atik.
 4. Iyat yo ay mangikali han _____ kali yo?
 5. Maawatam han kankanak?
 6. Adiyak maawatan.
 7. Kahin kod.
 8. Iyammam ay menkali.
 9. Mayat han inglih mo.
 10. Baken ohto han iyat ko ay menkali.
 11. Man-ad-adalak pay laeng hi ilokano.
1. Ammom ti agtagalog?
 2. Maawatak bassit ngem diak ammo nga isao.
 3. Bassit laeng ti maisaok.
 4. Ania ti _____ iti saoyo.
 5. Maawatam ti ibagbagak?
 6. Diak maawatan.
 7. Ulitemman.
 8. In-innayadem kadi ti agsao.
 9. Naglaingka nga agsao ti English.
 10. Saan nga kusto ti panagsaok.
 11. Agad-adalak pay laeng nga agsao iti Ilocano.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?	1. Do you know how to speak Pilipino?
2. Nauunawaan ko po ng kaunti ngunit hindi ako makapagsalita.	2. I understand a little but I don't know how to speak it.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.	3. I speak it a little.
4. Ano ang _____ sa inyong salita?	4. How do you say _____ in your language?
5. Nauunawaan mo ba ang aking sinasabi?	5. Do you understand what I am saying?
6. Hindi ko po nauunawaan.	6. I don't understand.
7. Pakiulit mo nga.	7. Please repeat that.
8. Magsalita kayo ng marahan.	8. Speak more slowly.
9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.	9. You speak English well.
10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	10. My speech is not grammatical.
11. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Ilokano.	11. I am still learning how to speak Ilokano.

Panagholat

1. Bolodek kod han bolpin mo hi hinkaatakan.
 2. Menholatak ken ina.
 3. Mahapol ko han papil, stamp ken envelope.
 4. Iholat mo han ngadan mo ihna.
 5. Iyey mo han holat ay nay ed Post Office.
 6. Menlakowak kod hi doway kahag; totoloy nikil ay stamp ya ehay kahag e-enem ay ha-eh ay stamp.
 7. Mentelegramaan tako?
1. Bulodekman ti penmo iti apagbiit.
 2. Agsuratakto ken ni Nanang.
 3. Masapulko iti papel, selyo ken sobre.
 4. Isuratmo ditoy ti naganmo.
 5. Pakibusonmo daytoy suratko.
 6. Gumatangak man ti dua nga selyo nga sagkikinse ken maysa nga sag-sesenta.
 7. Ayan ti pagtelegramaan ditoy?

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali.
 2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.
 3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.
 4. Lumagda kayo rito.
 5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo.
 6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisisenta.
 7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?
1. May I borrow your pen for a moment?
 2. I will send a letter to my mother.
 3. I need paper, stamps and an envelope.
 4. Sign your name here.
 5. Take this letter to the post office.
 6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp.
 7. Where can we send a telegram?

Pinnangan

Natnateng, Protas

Mentawal - Menlako

Pinnangan

1. Naowatak. Nag-ewak.
 2. Mangan tako.
 3. Mangamangan ka, adi ka menbabain.
 4. Naimah ngem menhanhanowang.
 5. Men-a ka pay.
 6. Nabhogak.
 7. Iyeam hak-en hi inomek.
1. Mabisinak ken maka-inumak.
 2. Mangan tayon.
 3. Manganka a nalaing. Dika agbabain.
 4. Naimas ti sinda tayo ken medyo nagasang.
 5. Mangalaka pay.
 6. Kuston. Nabsugakon.
 7. Maki-inumak man bassit.

1. Ako ay nagugutom at nauuhaw.	1. I am hungry and thirsty.
2. Kumain na tayo.	2. Let's eat now.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.	3. Eat well, don't be shy.
4. Masarap at maanghang-anhang ang pagkain ito.	4. It's delicious and a little peppery.
5. Kumuha pa kayo.	5. Take some more.
6. Ayaw ko na, busog na ako.	6. I can't, I'm full.
7. Pahingi nga po ng inumin.	7. Give me a drink of water, please.

Natnateng

palya
rabong
poho
otong
monggo
lipolyo
kahoy/padpaddi
igi
talong
bawang
laya
haloyot
hiboyah
disantis
pithay
hili
kalobaha
kalobaha
togi
kammatih

Protas

atis
abocado

paria
rabong
sabunganay
utong
balatong
repolyo
kahoy
mais
tarong
bawang
laya
saluyot
lasona
gisantes
petsay
sili
tabungaw
karabasa
kamoti
kamatis

atis
abocado

Mga Gulay

ampalaya
labong
puso ng saging
sitao/sitaw
monggo/balatong
repolyo
kamoteng-kahoy
mais
talong
bawang
luya
okra
sibuyas
sitsaro
petsay
siling pula
upo
kalabasa
kamoteng-baging
kamatis

Prutas

atis
abokado

ampalaya
bamboo shoots
banana blossom
beans-long
beans, monggo
cabbage
cassava
corn
eggplant
garlic
ginger
okra
onion
peas
pechay
red pepper
squash-white
squash-yellow
sweet potatoe
tomato

atis
avocado

baat
niyog
niyog ay daddaan
gey-abah
kalamanhi
langka
mangga
lolokihen
papaya
pinya
lobban
kamaito

Kalni

kalnin di baka
manok
gaki
daing
ikan
pato

kalnin di otik

Tapin di Makan

kapi
itha
gatah
ahin
ahokal/inti

saba
niog
naganus a niog
bayabas
kalamansi
anangka
mangga
sangkis
papaya
pinya
lukban
kaimito

karne ti baka
karne ti manok
rasa
pindang
ikan, lames
pato
karne ti baboy

kapi
itsa
gatas
asin
asukar

saging
niyog
buko/mura
bayabas
kalamansi
nangka
mangga
dalanghita
papaya
pinya
suha
kaimito/kaymito

Karne

karning baka
karning manok
alimasag
daing
isda
karning pato
karning baboy

Sari-sari

kape
tsa/tsaa
gasas
asin
asukal

banana
coconut
coconut-young
guava
kalamansi
jackfruit
mango
orange
papaya
pineapple
pomelo
star-apple

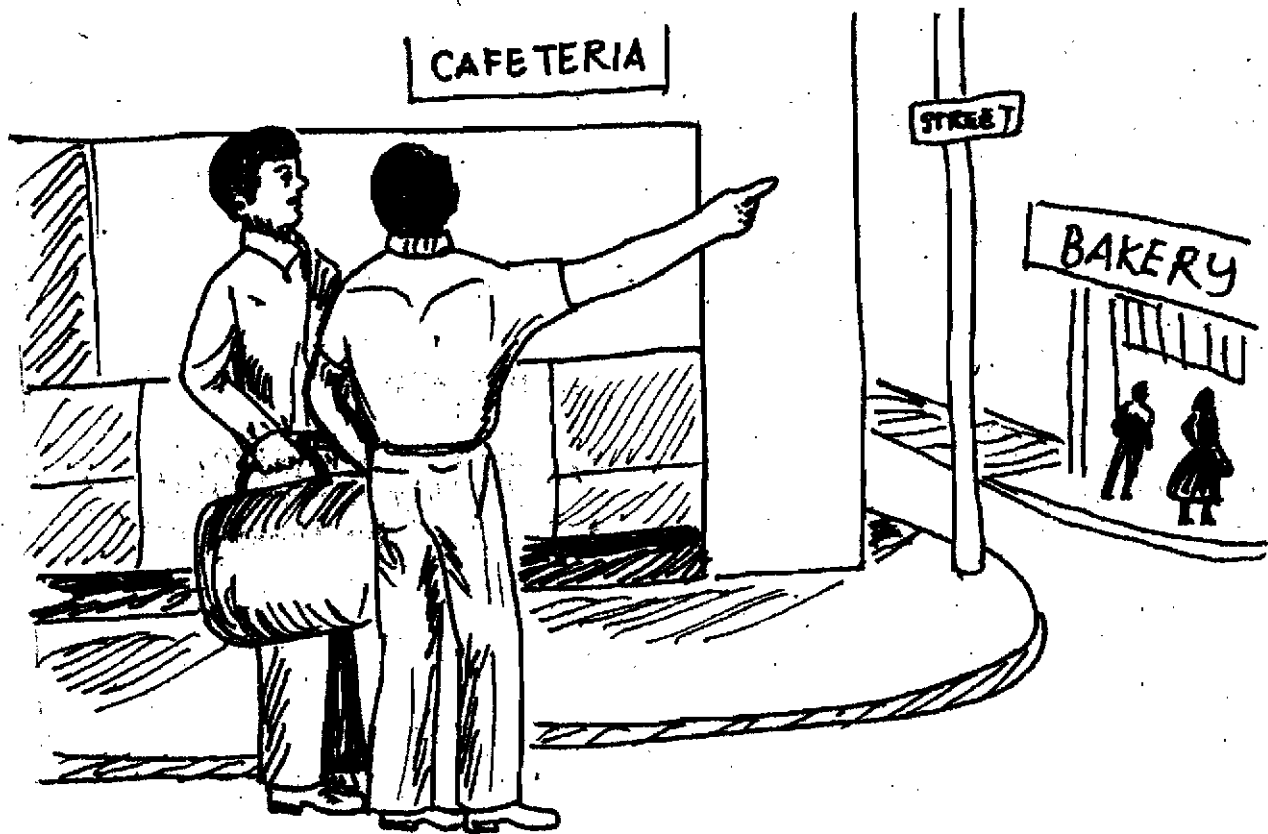
beef
chicken
crab
dried fish
fish
duck
pork

coffee
tea
milk
salt
sugar

Mentawal - Menlako

1. Kaatna han ehay yalda ihna ay lopot?
2. Nangina. Ay adi katawalan?
3. Nalaka adiha.
4. Kaatna han laydem?
5. Igatgatom.
6. Maigwam hi limay pihoh?
7. Higi, kaatna ay yalda?
8. Ay laydem ay menlako hi bahkit?
9. Nanghapo?
10. Hinapok/Hak-en.
11. Nang-adalam ay menlaga hi bahkit?
12. Initdon ina.
1. Mano ti sangayerda kadaytoy?
2. Nagngina daytan! Dila mabalin nga kissayam?
3. Nalaka daytan.
4. Mano ti kayatmo aya?
5. Nayonam pay bassit.
6. Mabalin iti lima a pisos?
7. Sige, mano nga yerda ti kayatmo?
8. Ading/Maning, gumatangka iti basket.
9. Asino ti nagaramid?
10. Inaramidko.
Inaramid ti ima.
11. Sadino ti nagadalam nga nagaramid ti basket?
12. Ni Nenang. Isu ti nangisuro kaniak.

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman. Maaari bang tumawad?	2. That's expensive. Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso.	6. Can you give it for ₱5.00?
7. Sige. Ilan yarda ang kukunin mo.	7. Okay. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket.	8. Ma'am, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan.	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself/It's handmade.
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko.	12. My mother taught me.

Panagbiyahi

Nan Omeyan

Nan Timpo

Damdamag ed Siyodad

Panagbiyahi

1. Igganak.
 2. Olay, wada han manggen.
 3. Iwak mo hata igganak.
 4. Kaatna han ibayad ko ken da nay?
 5. Nanginangina. Opat ay pihoh et anggey.
 6. Ay omey ka ed loko?
 7. Wen, hino han menloganak?
 8. Menlogan ka han talak ay dey.
 9. Onodem hak-en.
 10. Menloganak ay omey ed Santa Lucia.
 11. Hidi ngem maymayat mo mentrisikel ka.
 12. Kaatna ay olah enggana ed Baguio?
1. Siakon ti mangkarga dayta kargam, Apo.
 2. Bay-amon, addan ti mangkarga.
 3. Ibatim ta maysa ta awitek.
 4. Mano amin ti pagbayadko?
 5. Nepalalo unay daytan. Ikkanka laeng iti uppat nga pisos.
 6. Mapanka idia y Ilocos?
 7. Wen, ania ti pagluganak nga mapan idia y.
 8. Dayta nga lugan ti pagluganam.
 9. Surotennak.
 10. Ayan ti pagluganan nga mapan idia y Santa Maria?
 11. Idia y, ngem nasaysayaat no agtraysikelka.
 12. Kasano ti kabayagna iti panagbiahe nga mapan idia y Baguio?

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry. O.K.
2. Huwag na, may magdadala na.	2. Nevermind, someone is doing it already.
3. Iwan mo ang isang iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito.	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give four pesos only.
6. Papunta ba kayo sa Ilokos?	6. Are you going to Ilocos?
7. Oo, ano ang aking sasakyan papunta roon.	7. Yes, what do I take to get there?
8. Sumakay kayo sa bus na iyon.	8. You take that bus.
9. Sumonod kayo sa akin.	9. Follow me.
10. Saan ang sakayan patungo sa Santa Maria.	10. Where do I get the jeep to Santa Maria?
11. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay kayo sa traysikel.	11. Over there, but it's better to take a tricycle.
12. Gaano katagal ang biyahe papunta sa Baguio?	12. How long is the trip to Baguio?

13. Wao ay olah wanno makolang.	13. Dandani walo nga oras.
14. Menbaon ta.	14. Agbalon tayo?
15. Mendehaagam?	15. Sadino ti pagdissaagam?
16. Ay omali ka, alitao/ikit?	16. Pagdissaagan? Aglugan kayo, tata/nana?
17. Homakat ka ta ipaey ko han kalgam.	17. Aglugan kayon. Ikargak ti kargayo dita rabaw ti jeep.
18. Kaatna han plitik ya han kalgak?	18. Mano ti pletek kuntudo daytoy kargak?
19. Mendehaagak han malkitan.	19. Dita merkado ti pagdissaagak.

13. Humigit-kumulang sa walong oras.
14. Kailangan bang magdala tayo ng makakain sa daan?
15. Saan kayo bababa?
16. Sasama ba kayo, mama/ale?
17. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw ng dyip.
18. Magkano ang aking pasahe pati kargada ko?
19. Bababa ako sa palengke.

13. Eight hours, more or less.
14. Should we take something to eat on the way?
15. Where will you get off?
16. Are you coming, uncle/auntie?
17. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
18. How much is the fare for myself and the cargo?
19. I'll get off at the market.

Nan Omeyan

1. Mendagah ka.	1. Agderetsoka laeng dita.
2. Menpakanawan ka han menhab-
atan di kalha.	2. Agpakanawanka dita nagsulian
ti kalsada.
3. Menpakanigid ka mo labham han
langtay.	3. Agpakanigidka kalpasan ti
rangtay.
4. Kad-an amam ya hi inam?	4. Ayan ni Tatangmo ken ni
Nenangmo?
5. Wadah ama ed ngato dampay hi
ina et wada ed baba/hilok.	5. Adda ni Tatang idiaiy ngato,
ngem ni Nanang ket adda dita
baba.
6. Han baey han likodan di
himbaan et baey alitao.	6. Ti balay iti likudan ti
simbaan ket balay ni uliteg.
7. Lomamag ka.	7. Sumang-at kayo idiaiy.
8. Gomohad ka.	8. Sumalog kayo ditoy.
9. Homalding ka han menhib-atan
di kalha.	9. Agsardeng kayo dita nagsulian
ti kalsada.
10. Menhaldengak hina/mendehaagak
hina.	10. Agdissaagak ditoyen.

1. Lumakad kayo ng tuloy-tuloy.	1. Go straight ahead.
2. Kumanan kayo sa kanto.	2. Turn right at the corner.
3. Kumaliwa kayo pagkalampas ng tulay.	3. Turn left after the bridge.
4. Nasaan ang tatay at nanay mo.	4. Where is your father and mother?
5. Ang tatay ay nasa itaas, ang nanay po naman ay nasa ibaba.	5. He is upstairs but mother is downstairs.
6. Ang bahay na nasa likod ng simbahan ay sa aking tiyo.	6. The house behind the church is my uncle's.
7. Umakyat kayo.	7. Climb up there.
8. Bumaba kayo.	8. Come down here.
9. Huminto sa kanto.	9. Stop at the corner.
10. Bababa na ako rito.	10. I will get off here.

Nan Timpo

1. Mayat tay naegew.
 2. Menpooch tay tiyagew.
 3. Mentangnin.
 4. Kanadagdagem tay wada han nepnep ed Cagayan.
 5. Napitepitek han kalha tay panag-oodan.
 6. Immodaodan ed kobaban.
 7. Ginidon di kido hak-en ed nalabi.
 8. Menpooch ihna dampay mentangnin ed Baguio.
1. Nasayaat ta saanen nga agtutudo.
 2. Nakapudpudot ta kalgaw ngamin.
 3. Naglammin.
 4. Naka-angangin ta adda ngamin bagyo idia y Cagayan.
 5. Nakapitpitak ti kalsada ita nga panagtutudo.
 6. Nagtudo ti napigsa idi kalma.
 7. Nakariingak gapu iti gurruod idi rabii.
 8. Napudot ditoy ngem nalamiis idia y Baguio.

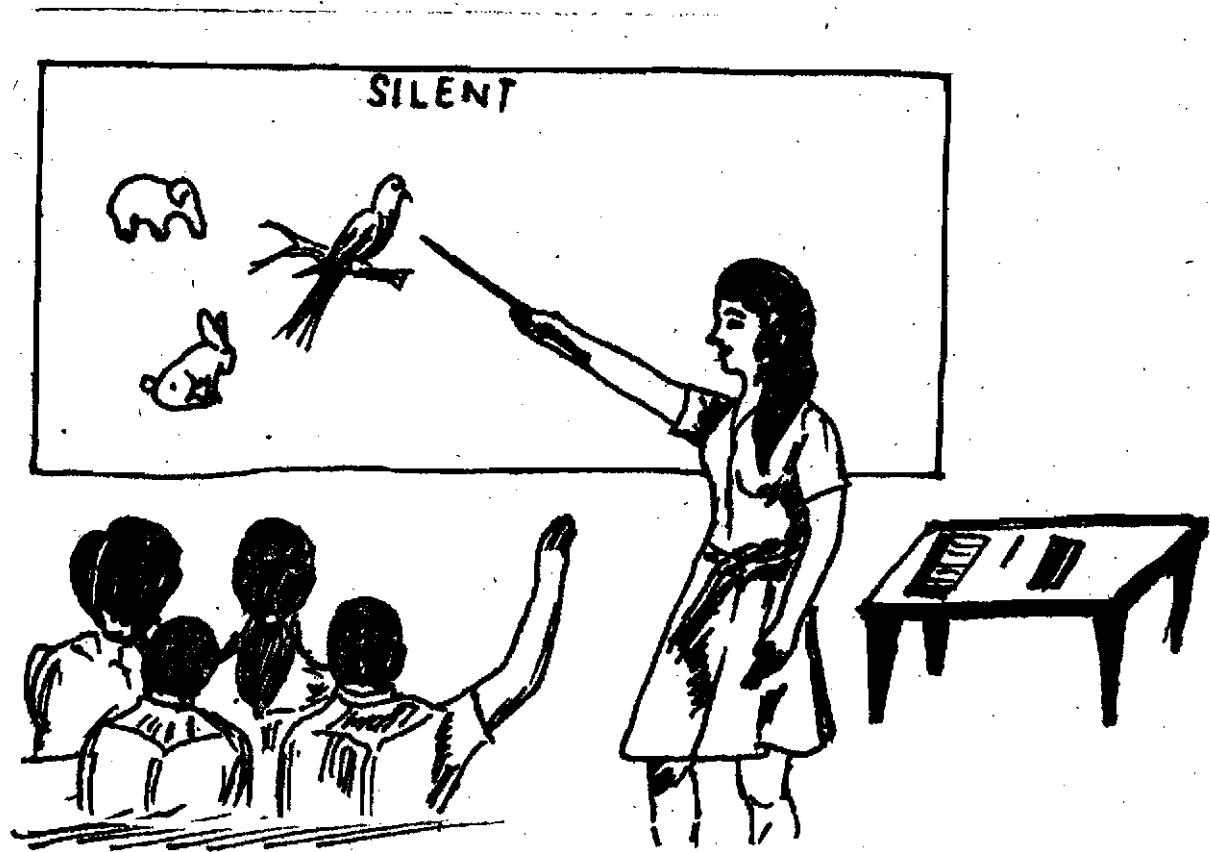
1. Mabuti at hindi na umuulan.	1. It's good that it's no longer raining.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.	2. It is very hot because it's dry season.
3. Maginaw.	3. It is cold.
4. Mahangin dahil may bagyo sa Cagayan.	4. It is very windy because there's a typhoon in Cagayan.
5. Ang daan ay maputik dahil tag-ulan.	5. The road is muddy because it's rainy season.
6. Umulan ng napakalakas kahapon.	6. It rained very hard yesterday.
7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.	7. The thunder woke me up last night.
8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio.	8. It is hot here but it is cold in Baguio.

Dardamag ed Siyodad

1. Menlakowak hi newspaper.
 2. Menpalipilan hi lilo ihna?
 3. Kad-an di dentist?
 4. Into han menlakowan hi tikit di iloplano?
 5. Itdom kod han danan ay omey ed malkitan.
 6. Kad-an di agyod ay panganan ihna?
 7. Ay ad-adawi mo ed Trinidad?
1. Ayan ti paggatangan iti pagiwarnak?
 2. Ayan ti agtartarimaan ti relo ditoy?
 3. Ayan ti dentista?
 4. Ayan ti pangalaan ti ticket nga aglugan ti eroplano?
 5. Ayan ti dalan nga mapan idiaiy merkado.
 6. Ayan ti nasayaat nga restaurant?
 7. Adayo pay ti Trinidad?

1. Saan ako makakabili ng pahayagan?
2. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?
3. Saan mayroon dentista?
4. Saan makakabili ng tiket sa eroplano?
5. Saan ang papuntang palengke?
6. Saan mayroon mabuting 'restaurant'?
7. Mas malayo pa ba sa Trinidad?

1. Where can I buy a newspaper?
2. Where can I get a watch repaired?
3. Where is a dentist?
4. Where is the airplane ticket office?
5. Show me the way to the market.
6. Where is a good restaurant?
7. Is it much further to Trinidad?

Kalkali Hin Ihkwlaan

Nan Menkadap, Mentayaw Ya Mendan

Malkali Hin Ihkowilaan

1. Dengem omon-ona.	1. Denggenyo nga umuna.
2. Dengem ay nalaing.	2. Denggenyo nga nalaing.
3. Hongbatam han halodhod.	3. Sungbatanyo ti saludsod.
4. Peghem ay menbaha.	4. Pigmaanyo ti agbasa.
5. Iyammam ay bahaen.	5. Dayta matayo ti pagbasayo.
6. Adalem inkahin.	6. Adalenyonto manen.
7. Menhalodhodak, hongbatam.	7. Agsaludsodak ket sungbatanyo.
8. Tomakdeg ka/itakdeg mo.	8. Tumakder kayo.
9. Tomokdo ka/itokdom.	9. Agtugaw kayo.
10. Itayag mo han imam mo ammom.	10. Itayagyo ti imayo no ammoyo ti sungbatna.
11. Peghem tay adi kadnge.	11. Pigmaam ti agsao. Saan daka nga mangngeg.
12. Agyod.	12. Nasayaat.
13. Ohto.	13. Kusto dayta.
14. Baken.	14. Saan nga kusto.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Maupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi ka naming marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

Animal

nowang	nuang	kalabaw	carabao
poha/ngiyaw	pusa	pusa	cat
gaoling	piek	sisiw	chick
manok	manok	manok	chicken
baka	baka	baka	cow
bowaya	buwaya	buwaya	crocodile/alli-
ogha	ugsa	usa	deer gator
aho	aso	aso	dog
bakbak	tukak	palaka	frog
bayyek	bayyek	kiti-kiti	tadpole
od-odo	alibut	tuko	gecko
ganho	ganso	gansa	goose
mangak	upa	inahing manok	hen
kabalyo	kabalyo	kabayo	horse
kal-eh	alutiit, banyas	butiki	lizard
akki	sunggo	matsing/unggoy	monkey
otot/magan	utut	daga	mouse/rat
otik	baboy	baboy	pig
kawitan	kawitan	tandang	rooster
oweg	uleg	ahas	snake
padongay	pagong	pagong	turtle

tintinge
iyokan/aleg
kokot

pakpakyaw
bilagaw
gayaman
taktakaban
kokolaw
papaong
kokkobyati
tilang
tilalaga
lalaeg
labbagan

koto
lamok
pakpakyaw

tiktikawa
anay
keyang

kuton
uyukan
barrairong

kulibangbang
igges
gayaman
ipes
kuryat
simot-simot
kulalanti
timel
ulmog
ngilaw
dudon

kuto, lis-a
lamok
sinan kulibang-
bang
lawwa-lawwa
anay
igges

langgam
bubuyog
salagubang/
uwang

paru-paro
higad
alupihan
ipis
kuligli
tutubi
alitaptap
pulgaw
hanip
langaw
balang/
tipaklong

kuto
lamok
gamu-gamu

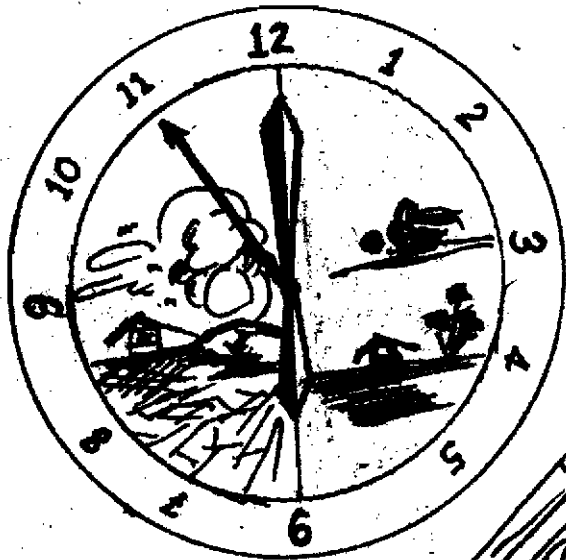
gagamba
anay
uod/bulati

ant
bee
beetle

butterfly
caterpillar
centipede
cockroach
cricket
dragonfly
firefly
flea
chicken flea
fly
grasshopper

louse, lice
mosquito
moth

spider
termite
worm

'Olah ya Timpo

Kaagawan ya Labi

Bilang

Hiping

Olah ya Timpo

1. Manglogiyan di miting?	1. Ania nga oras ti miting tayo?
2. <u>Alas</u> nowibi han bongbongo.
Ala ona han mahmahdem.
<u>Alas dos</u> imidya han mahmahdem
<u>Alas kowatro kowarintay singko</u>
han mahmahdem	2. Alas nueve iti bigat.
Ala una iti malem.
Alas dos treinta iti malem
Alas kuarto kuarenta isingko
iti malem
3. Ay mabayag pay?	3. Mabayag pay?
4. Hino han olah mo?	4. Ania ti orasen?
5. Naladaw ka.	5. Naladawkan.

Dominggo

Lonih

Maltih

Miyalkolih

Howibih

Biyalnih

Habado

Dominggo

Lunes

Martes

Miercoles

Huebes

Biernes

Sabado

1. Anang oras magsisimula ang pulong.
2. Alas nuebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon
3. Matatagalan pa ba?
4. Anong oras na?
5. Huli na kayo.

Linggo

Lunes

Martes

Miyerkoles

Huebes

Biyernes

Sabado

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon.
at 2:30 pm
at 4:45 pm
3. Will it be a long time yet?
4. What is the time?
5. You're late.

Sunday

Monday

Tuesday

Wednesday

Thursday

Friday

Saturday

Kaagawan Ya Labi

1. kaagawan/labi	1. aldaw/rabii
2. idwani/hi malabi	2. ita nga aldaw/rabii
3. ed kobaban/ed nalabi	3. idi kalman/rabii
4. hi bigat/hi bigat han labi	4. iton bigat/rabii no bigat
5. ed hagabanan	5. idi naminsan nga aldaw
6. hin hinlabi	6. idi naminsan nga rabii
7. ed kobaban han mahmahdem	7. idi kalman ti malem
8. bongbobongbongo	8. sumipnget
9. hedemna	9. sardam
10. gawan di labi	10. tengnga ti rabii
11. wihngit	11. parbangon
12. bongbongo	12. agsapa
13. <u>alas dosi</u>	13. tengnga ti aldaw, agmatuon
14. mahmahdem	14. malem
15. lomnekan di agew	15. panaglennok ti init

1. araw/gabi	1. day/night
2. ngayon/mamayang gabi	2. today/tonight
3. kahapon/kagabi	3. yesterday/last night
4. bukas/bukas ng gabi	4. tomorrow/tomorrow night
5. kamakalawa	5. day before yesterday
6. kamakalawa ng gabi	6. night before last
7. kahapon ng hapon	7. yesterday afternoon
8. agaw-dilim	8. twilight
9. pagkalipas ng dilim	9. after dark
10. hating-gabi	10. midnight
11. madaling-araw	11. dawn
12. umaga	12. morning
13. tanghali	13. noon
14. hapon	14. afternoon
15. paglubo ng araw	15. sunset

1. ed kaoyan.
2. ed bongbongo
3. hi mahmahdem
4. idwani
5. maaw-awni

1. dowampoway opat ay olah
2. ehay dominggo
3. ehay bowan
4. ehay taw-en
5. kag-aw
6. malabi

1. hin tapin agew
2. binigat
3. ed taw-en
4. idwani ay taw-en
5. hi omali ay taw-en

1. itay laeng
2. itay bigat
3. inton malem
4. itan
5. madamdama

1. maysa nga aldaw
2. maysa a lawas
3. makabulan
4. makatawen
5. aldaw
6. rabii

1. addanto laeng ti aldaw
2. kada-aldaw
3. itay napan/napalabas a tawen
4. ita nga tawen
5. inton umay nga tawen

1. kanina
2. ngayon umaga
3. ngayon hapon
4. ngayon
5. mamaya

1. isang buong araw
2. isang linggo
3. isang buwan
4. isang taon
5. araw
6. gabi

1. balang-araw
2. araw-araw
3. nakaraan taon
4. ngayon taong ito
5. sa susunod na taon

1. a while ago
2. this morning
3. this afternoon
4. now
5. later

1. one 24 hour period
2. one week
3. one month
4. one year
5. day time
6. night time

1. someday
2. everyday
3. last year
4. this year
5. next year

eha	maysa	isa	1
dowa	dua	dalawa	2
tolo	tallo	tatlo	3
opat	uppat	apat	4
lima	lima	lima	5
enem	innem	anim	6
pito	pito	pito	7
wao	walo	walo	8
hiyam	siam	siyam	9
himpo	sangapulo	sampu	10
dowampo	duapulo	dalawampu	20
tolompo	tallopulo	tatlumpu	30
opatpo	uppat a pulo	apatnapu	40
limampo	limapulo	limampu	50
enempo	innem a pulo	animnapu	60
pitompo	pitopulo	pitumpu	70
waompo	walopulo	walumpu	80
hiyampo	siam a pulo	siyamnapu	90
hingahot	sangagasut	isang daan	100
hinlibo	sangaribo	isang libo	1000

omona	umuna	una	first
ikadwa	maikadua	ikalawa	second
ikatlo	maikatlo	ikatlo	third
ikap-at	maikapat	ikapat/ikaapat	fourth
namingham	maminsan	minsán	once
namindowa	mamidua	dalawang beses/ ulit	twice
namitlo	mamitlo	tatlong beses/ ulit	thrice
namin-opat	mamimpat	apat na beses/ ulit	four times
naminlima	maminlima	limang beses/ ulit	five times
kankanayon	masansan	madalas	often
mamimaminghan	sagpaminsan	bihira	seldom
kinanayon	kanayon	malimit/palagi	always
hagpaminghan	no dadduma	pagkaminsan/ paminsan-minsan	sometimes

Hiping

haih

pihitah

halapi

pihoh

pihoh ya pihitah

pihoh ya halapi

limay pihoh

dies pesos

beinte pesos

singkuenta pesos

pisos

uno bainte

uno singkuenta

singko pesos/lima a' pisos

